

Základní pojmy v pedagogice

- abstrakt** – stručný výtah z primárního informačního pramene, který popisuje podstatné složky jeho obsahu
- adaptace** – proces přizpůsobení se něčemu, sociálním podmínkám
- alternativní škola** - všechny druhy škol (soukromé, veřejné, státní), které se odlišují od hlavního proudu standardních škol určité vzdělávací soustavy
- anticipace** – předjímání, předcházení nějakého jevu; chování založené na očekávání nějakého jevu nebo skutečnosti vede často k tomu, že tento jev nebo skutečnost opravdu nastanou
- aprobace** - způsobilost učitele vyučovat na určitém stupni nebo typu školy či určitým vyučovacím předmětům
- autoedukace** – sebevýchova, jedinec sám stanovuje cíle, vybírá učivo, volí metody, motivuje sám sebe, řídí a kontroluje sám sebe
- Bílá kniha** - název pro koncepční a programový dokument v oblasti vzdělávací politiky
- Bloomova taxonomie cílů** – hierarchicky uspořádaný systém poznávacích (kognitivních) cílů výuky; 6 tříd cílů – znalosti, porozumění, aplikace, analýza, syntéza a hodnotící posouzení
- cíle výchovy** – ucelená představa, ideál, předpokládaných a žádoucích vlastností člověka, které lze získat výchovou
- činitelé výchovy** – faktory, které pozitivně či negativně ovlivňují výchovně-vzdělávací proces; pedagog, vychovávaný jedince a výchovné prostředky
- dedukce** – je proces usuzování, ve kterém se od předpokladů (premis) dochází k závěru z těchto předpokladů vyplývajících, přičemž odvozování je jisté, nikoliv jen pravděpodobné
- didaktika** – pedagogická disciplína, teorie vyučování
- diferenciace** – rozdělení žáků do skupin podle úrovně nějakého měřítka (schopnosti, znalosti)
- disertace** – písemná vědecká práce vyžadovaná jako součást požadavků k získání akademického titulu či vědecké hodnosti
- dramatická výchova** – využívání prvků dramatizace ve výchově a vzdělávání
- edukace** – jakákoliv situace za účasti lidských subjektů při nichž probíhá nějaký edukační proces, dochází tedy k nějakému druhu učení
- edukátor** – ten, který předává informace; ve VVP většinou učitel
- edukant** - ten jedinec, který přijímá předávané informace, učí se; většinou žák
- edukační konstrukty** – všechny teorie, modely, plány; normující a hodnotící; většinou teoretické „výrobky“ pedagogiky
- edukační prostředí** – jakékoliv prostředí v němž probíhá nějaký řízený proces učení
- edukační realita** – jakýkoliv úsek objektivní skutečnosti, v níž probíhají nějaké edukační procesy (prostředí rodiny, školy, sportovního klubu ad.)
- ekologická výchova** – výchova k ochraně životního prostředí, k tvorbě takových podmínek života lidí, které neohrožují přírodu, živočichy a zvířata a nedevastují přírodní zdroje
- e-learning** – různé druhy učení podporovaného počítačem, zpravidla s využitím moderních technologických prostředků, především CD-ROM
- enkulturace** – proces, jehož prostřednictvím si jedinec v průběhu svého života osvojuje kulturu dané společnosti
- etapy výchovy** – souslednost postupů a činností uplatňovaných v samotném VVP, počáteční pedagogická diagnóza → pedagogické projektování a motivace → regulace → výsledná, výstupní diagnóza
- evaluace** – hodnocení výsledků a fungování škol, VVP na základě přesných ukazatelů a procedur monitorování

- formativní hodnocení** – hodnocení průběžné, jehož cílem je získat informace o průběhu procesu, jevu, o aktuálním stavu, momentální výkonnosti
- formy výchovy** – prostředky, způsob organizace výuky vztahující se k uspořádání prostředí, způsobům organizace činností učitele a žáků
- frontální vyučování** – tradiční způsob vyučování v němž učitel pracuje hromadně se všemi žáky ve třídě jednou společnou formou
- funkcionální působení** – záměrné působení v průběhu VVP (výchova)
- gerontagogika** – obor pedagogiky zabývající se vzděláváním a učením lidí v ekonomicky postaktivním věku
- habilitace** – dosažení nebo udělení práva přednášet na vysoké škole jako docent
- heteroedukace** – výchova jednoho nebo více jedinců jiným jedincem (učitelem)
- hominizace** – zlidšťování
- indukce** – uplatňovaná zejména ve výzkumech, badatel nejdříve pozoruje a teprve poté formuluje na základě zjištěných výsledků, tedy způsob úsudku od konkrétních případů k obecnému zákonu
- intencionální působení** – záměrné působení, plánované, se stanoveným cílem, obsahem, v organizovaných podmínkách
- interakce** – vzájemné působení jedinců, skupin, velkých společenství na sebe navzájem, jež může mít nejrůznější formy – od pasivního přizpůsobování se integrujících subjektů až po záměrné ovlivňování a manipulování jedněch subjektů jinými
- interiorizace** – zvnitřňování, začleňování myšlenek, postojů, norem do psychiky jednotlivce
- klasifikace** – forma hodnocení vzdělávacích výsledků a chování žáka, vyjádřená kvantitativně hodnotícím stupněm nebo verbálně hodnotícími výroky
- klíčové kompetence** – soubor požadavků na vzdělávání, zahrnující podstatné vědomosti, dovednosti a schopnosti univerzálně použitelné v běžných pracovních a životních situacích
- kompetence učitele** – soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání
- kompetence žáka** – cílem školního vzdělávání mladé generace není jen osvojování poznatků a dovedností, ale i vytváření způsobilostí přesahující do mimoškolního prostředí
- komunikace** – sdělování, dorozumívání mezi lidmi
- kurikulum** – vzdělávací program, projekt, plán; průběh studia a jeho obsah; obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole, její plánování a hodnocení
- kvalifikace** – způsobilost pro vykonávání určitého povolání nebo pro sjednaný druh pracovní činnosti
- kvalitativní výzkum** – druh výzkumného postupu, důraz kladen na výklad zkoumaných jevů očima samotných aktérů, produktem detailní popis jednotlivých případů, typické metody pozorování, rozhovor, případová studie
- kvantitativní výzkum** – druh výzkumného postupu, cílem je objasňování jevů na základě vědecké teorie, nálezy musí při prezentaci splňovat požadavky reliability, validity a reprezentativnosti, typické metody dotazník, pokus
- malotřídní škola** – škola, v níž jsou žáci dvou či více ročníků vyučování ve společné učebně
- metody pedagogického výzkumu** – rozlišujeme je dle využitých postupů (kvalitativních nebo kvantitativních), dotazník, anketa, pozorování, experiment
- MŠMT ČR** – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, řídicí a výkonný orgán státní správy
- obecná pedagogika** – součást pedagogické vědy, zabývající se explanací základních jevů a procesů edukační reality, formulací teoretických modelů těchto jevů a procesů
- pedagog** – učitel, v různých typech a stupních školy; teoretický pedagog, odborník v pedagogické vědě

- pedagogická dokumentace** – soubor legislativně předepsaných dokumentů, které stanovují podmínky a pravidla fungování vzdělávacích institucí a výchovných zařízení
- pedagogická evaluace** – zjišťování, porovnávání a vysvětlování dat charakterizujících stav, kvalitu, fungování, efektivnost škol, částí nebo celku vzdělávacího systému
- pedagogický výzkum** – vědecká činnost zaměřená na systematický popis, analýzu a objasňování edukační reality; empirický výzkum a teoretický výzkum
- pedagogika** – věda a výzkum zabývající se vzděláváním, a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti
- pedagogická teleologie** – účelovost v oblasti pedagogických věd, názor o účelnosti vývojových procesů, které se uplatňují ve výchovně-vzdělávacím procesu
- pedagogická propedeutika** – příprava, všeobecná příprava ke studiu určitého oboru, často ve formě úvodního kurzu na vysokých školách
- pedagogické principy** – nejobecnější požadavky (normy) optimalizující výchovně-vzdělávací činnost, výchovně-vzdělávací zásady
- pedagogicky adaptované prostředí** – pedagogicky změněné či přizpůsobené prostředí, většinou školní
- personalizace** – proces stávání se osobností
- podmínky výchovy** – soubor činitelů, které ovlivňují průběh a výsledky vyučovací činnosti učitele
- povinná školní docházka** – začíná podle zákona počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dovrší šestý rok věku
- prevence** – soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, sociálněpatologickým jevům; rozlišujeme primární prevenci (celá populace), sekundární (rizikové skupiny a jednotlivci) a terciární (minimalizování následků neb pokračování nežádoucích jevů)
- primární pedagogika** – pedagogické a jiné disciplíny zabývající se primární školou a zejména přípravou učitelů pro tento stupeň školy; obor studia učitelství na vysokých školách
- princip komplementarity** – princip metodologie vědy, který tvrdí, že různost, zdánlivá protikladnost a neslučitelnost výpovědí o předmětu výzkumu, neznamena nutně chybnost některých z nich, ale naopak teprve tehdy, když bereme v úvahu tato komplementární tvrzení, jsme schopni postihnout jevy v jejich složitosti a celistvosti
- prostředky výchovy** – předměty, vlastnosti, vztahy i procesy, kterých subjekt ve výchovně-vzdělávacím procesu využívá, aby dosáhl svého cíle
- předškolní pedagogika** – vědní obor, který se zabývá teorií a praxí výchovy a vývoje dětí v předškolním věku v rodině a zvláště v zařízeních předškolní výchovy
- případová studie** – výzkumná metoda v empirickém pedagogickém výzkumu, při níž je zkoumání podroben jednotlivý případ; je detailně popsán a vysvětlován
- psychodidaktika** – interdisciplinární teorie propojující přístupy a poznatky obecné didaktiky, psychologie učení, kognitivní psychologie vědění a další
- psychohygiena** – interdisciplinární obor vycházející z poznatků medicíny, psychologie, filozofie a další
- rámcový vzdělávací program** – kutikulární dokument vymezující cílové zaměření vzdělávání na daném stupni / pro daný obor vzdělávání a očekávané výstupy
- reformní pedagogika** – souhrnné označení pro různé teoretické koncepce a praktické snahy vytvářející modely alternativní školy
- rekvalifikace** – změna dosavadní kvalifikace uchazeče o zaměstnání, kterou je potřebné zajistit předáním nových znalostí a dovedností teoretickou nebo praktickou přípravou

- reedukace** – speciálně-pedagogické metody, kterými se zlepšuje výkonnost v oblasti postižené funkce
- reliabilita** – vyjadřuje pomocí statistických metod stabilitu, spolehlivost, předpověditelnost; stálost a přesnost; relativní nepřítomnost náhodných, nepravidelných chyb
- rysy výchovy** – výchova musí být permanentně orientovaná, mnohostranná a univerzální
- skryté kurikulum** – zkušenosti žáků v reálném životě školy, které nejsou postižitelné ve vzdělávacích programech a ve formálním kurikulu
- socializace** – celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti
- sociální učení** – učení, které se uskutečňuje v sociálních situacích, v interakci s jinými lidmi
- speciální pedagogika** – vědní obor, který se zabývá teorií a praxí rozvoje, výchovy a vzdělávání jedinců postižených různými nedostatky tělesnými, smyslovými, duševními nebo poruchami chování
- speciálněpedagogická centra** – školské zařízení, které zabezpečuje pedagogickou a psychologickou péči dětem a žákům se zdravotním postižením
- specifické vývojové poruchy učení** – heterogenní skupina poruch, které se projevují obtížemi při nabývání a užívání dovedností, jako mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, počítání, poruchy soustředění
- standardy** – soubor základních dokumentů, kterými se má řídit odpovídající instituce; Standard středoškolského odborného vzdělávání, Standard základního vzdělávání
- struktura pedagogiky** – dělení pedagogiky na různé pedagogické disciplíny dle několika hledisek (vývojové hledisko, systematické hledisko, srovnávací hledisko, obecně pedagogické hledisko a diferenciální hledisko)
- systémové pojetí výchovy** – je založeno na co nejkompexnějším pojetí světa, mnohostrannost a začlenění do sociálně přírodních a antropologických souvislostí
- školní didaktika** – didaktická teorie, která je zaměřena na problematiku vyučování a učení v určitém druhu či stupni školy
- školní etnografie** – odvětví pedagogického kvalitativního výzkumu, které se zabývá popisem a vysvětlováním prostředí školy, života dětí a učitelů v něm
- trest** – jedna z forem negativního působení na žáka ve škole i doma; záměrně navozený následek toho, že žák špatně splnil nebo nesplnil uložené požadavky
- učební osnovy** – normativní pedagogické dokumenty stanovující cíle, vymezující obsah, rozsah, posloupnost a distribuci učiva vyučovacích předmětů do jednotlivých ročníků a časových úseků vyučování
- učební plán** – normativní pedagogický dokument, konkretizující obsah vzdělávání a jeho organizační rámec na určitém stupni / typu školy; vymezuje soubor vyučovacích předmětů, časové dotace a zařazení předmětů do ročníků
- učebnice** – druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci svým obsahem a strukturou
- učení** – psychický proces, který v jednotě tělesných a duševních předpokladů je rozhodujícím faktorem v adaptaci člověka na jeho přírodní i společenské prostředí v rozvoji jeho osobnosti a ve stále zdokonalovaném zvládnání a organizaci podmínek jeho individuální a společenské existence
- učivo** – věcný obsah učení, učební látka a zahrnuje souhrn vědomostí a dovedností, které si má žák osvojit
- validita** – základní požadavek empirických měření vyjádřený otázkou: Měříme skutečně to, co zamýšlíme zkoumat, a ne něco jiného?
- výchova** – činnost, která ve společnosti zajišťuje předávání „duchovního majetku“ z generace na generaci; je hlavní složkou procesu socializace (= lidský jedinec se v průběhu

života zespolečenšťuje); záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti

výchova přímá – intencionální, za bezprostředního pedagogova působení na jedince

výchova nepřímá – funkcionální, ovlivňování rozvoje osobnosti vhodně adaptovaným prostředím

výchova v užším slova smyslu – pojetí výchovy z hlediska jejích jednotlivých složek VVP

výchova v širším slova smyslu – obecně zahrnující všechny složky a specifika edukace

vyučování – druh lidské činnosti spočívající v interakci učitele a žáků, jejímž základem je záměrné působení na žáky tak, aby u nich docházelo k učení

výzkum – obecný pojem zastřešující všechny druhy zjišťovacích postupů uplatňovaných v pedagogice, např. akční, empirický, kvalitativní, kvantitativní, teoretický, praktický

vzdělání – proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování

vzdělávání – specifická edukace, která je obvykle dlouhodobá a institucionalizovaná, realizují ji profesionální edukátoři a je obvykle legislativně vymezena co do svého průběhu a produktu

vzdělávací cíle – výroky, které vyjadřují záměry vzdělávání a účely, k nimž má vzdělávání směřovat

vzdělávací program – kutikulární dokument, který vymezuje komplexním způsobem koncepci, cíle, obsah vzdělávání v určitém stupni či druhu škol

Literatura : Bližkovský, B. Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi. Ostrava: Amonium servis, 1992.

Jůva, V. sen. a jun. Úvod do pedagogiky. Brno: Paido, 1999.

Průcha, J. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 1997.

Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. Pedagogický slovník. 3. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2001.

<http://cs.wikipedia.org/wiki>.

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>.